

sive absoluta, quae non tantum modaliter a substantia differant, cuiusmodi sunt relationes, vel omnem mutationem realem esse etiam essentialem sive substantialem: atqui id ne illi quidem admittunt qui accidentia realia negant; ergo. 4° Essentia rei consistit in eo quod ipsam facit esse eandem sub diversis licet dimensionibus et qualitatibus: atqui essentia eadem manens quae non est divisibilis aut variabilis cum dimensionibus, nec mutabilis cum qualitatibus, est ab ipsis realiter distincta: ergo. Quocirca concludit: « essentialiam singularem, quae facit ut res sit haec, et ut maneat una atque eadem inter multiplices mutationes, consistere in quadam potentia vel facultate actuali sive entelechia eaque primitiva, quae exigit quidem certas secundas potentias certosque actus; sed a natura quibusdam exui potest, aliis substitutis, a Deo autem omnibus ».

Advertere licet mentes praestantiores et metaphysicarum rerum contemplationi seu reflexioni deditas, qualis profecto fuit Leibnitzii mens, eam semper sententiam praepoptasse quae accidentia quaedam a substantia realiter distinguit. Verum si vis argumentorum Leibnitzii accurate perpendenda est, fatemur in iis nos nullam reperire demonstrationem. Nam quoad 1^m et 2^m negatur minor. Etenim potentia, quae ab extrinseco determinatur, et quae in alio agit, cuius proinde actio a conditionibus subiecti in quo agit, et ab aliis adiunctis dependet, potest eadem secundum entitatem suam manens, coerceri aut intendi, mutationesque reales subire. Ad 3^m negamus disiunctivam: nam potest esse mutatio realis non essentialis, quin accidens aliquod reale distinctum accedat, aut desinat, ut in superioribus probatum est (Th. XVII). Ad 4^m respondemus distinguendo: essentia rei est id quod facit ut ipsa res sit semper eadem ita ut excludat mutationes, quibus ipsa ratio essentialis destrueretur, *conc.*, ita ut excludat eas mutationes quae in ipsa immediate fiant, et quibus tamen ratio essentialis non tollitur, sed potius completur, *neg.* Porro manifestum est possibiles esse huiusmodi mutationes.

Nam quaevis finita substantia existens eo quod est

talis, est capax mutationum, et quidem ita ut non tantum sit quoddam subiectum in quo alia sibi succedentia mutantur, sed ut ipsa ratione sui mutetur: unde non in obliquo sed in recto ipsa dicitur mutari seu alio modo se haberi; est enim ipsum corpus idem secundum essentiam corporis manens, quod mutari dicitur, cum a quiete transit ad motum, cum ex quadrato fit rotundum. Et sane quaerere licet: ista potentia primitiva, seu actus primus, qui dicitur esse essentia rei, agit, an non agit, cum conatus adest? si non agit, perperam ei actio tribuitur, et quidem in recto; si enim non agit, dici quidem poterit in ipsa aliquid fieri, vel ipsam sustentare id quod agit, non autem vere dicere licebit ipsam agere. Si vero ipsa agit, cum actio sit alia et alia, ipsa profecto prout est vis se habet alio et alio modo; ideoque secundum se ipsam mutari dicenda est. Porro huiusmodi mutatio est ipsi intrinseca non eo sensu quod essentia rei mutetur, sed quatenus immediate ipsam rei essentiam afficit, quae se habet alio modo ac prius. Cf. quae diximus in Th. XVII ante resp. ab obiect. 7^m.

THESIS XXIV^a

I Cum plures vires habituum sint capaces; praestitutis iis, quae circa habitus naturales operativos ope experientiae novimus, affirmamus II conditionem necessariam ut habitus esse possit, esse indifferentiam seu capacitatem facultatis ad actus sibi ipsis aliquo modo oppositos: causam vero sufficientem esse operationem immanentem: III opus non esse ut huiusmodi habitus sint realiter distincti a facultatibus, quibus insunt.

Seponimus habitus *supernaturales infusos*, quorum non est eadem ratio ac habituum naturalium. Per hos enim, ut experientia liquet, facilitas operandi comparatur; per illos vero potius potestas obtinetur non quidem simpliciter operandi, sed operandi supernaturaliter, licet citra facilitatem: quemadmodum contingit in iustificato, qui habitum supernaturalem temperantiae obtinet, et nihilominus, si prius in-

temperans fuit, adhuc difficultatem in actibus temperantiae experitur; quam deinceps, habitu per actus ope gratiae actualis acquisito, poterit auferre. Eo ergo spectant habitus supernaturales infusi, ut stabiliter elevetur facultas ad operandum supernaturaliter. Quare dicuntur medii esse inter potentiam et habitum: nam de utroque participant. Scilicet participant de habitu, quia insunt potentiis, easque disponunt (collata nempe potestate) ad certam classem actuum, scilicet ad actus supernaturales: participant de potentia, quia dant potestatem. Et de his speciatim satis.

DECLARATIO I. PARTIS. Ut de habitibus naturalibus, iisque operativis disseramus; distinguimus primum habitus necesarios, si qui sunt, a contingentibus. Ii dicuntur qui insunt per se a natura, cuiusmodi est habitus principiorum in intellectu, qui intelligentia vocatur, et est dispositio intellectus ad ea promptissime et facillime assequenda: sed est dispositio naturalis. Nunc autem de habitibus contingentibus proprie loquimur, quos a facultate distinguere merito licet. Eorum communis notio haec est, ut sint id quo habetur promptitudo quaedam, et facilitas maior, quam quae a natura inesset, ad certam speciem actuum; orta ex consuetudine, sive ex actibus praecedentibus. Id enim omnes concipimus, cum habitus naturales operativos cogitamus. His positis haec ex ordine asserimus.

Constat experientia a) causas agentes actione formaliter transeunte, quin se ipsas actione immanente simul modificent, non acquirere habitus: sic videmus causas materiales agere idem semper eodem modo, eadem promptitudine et facilitate: si autem causa actione immanente modificat sese, cuiusmodi ex. gr. est pulsator citharae, qui eatenus chordas ciet, quatenus manum suam digitosque movet, qui motus est actus manens in agente; posse habitum comparari experientia docet.

Constat experientia b) actionem immanentem non sufficere ad habitus acquisitionem: nam sensuum externorum operatio est immanens; nec tamen illi habitibus perficiuntur.

Constat experientia c) non postulari facultatem ratio-

nalem, ut habitus esse possit: nam et vis locomotiva hominis habitus acquirit pernecitatis, tarditatis, citissimae mobilitatis etc.

Constat experientia d) non requiri facultatem formaliter liberam; quia et intellectus est plurium habituum subiectum.

Ex iis, quae experientia constant, colligitur quoque e) facultatem, quae a libero arbitrio non moveatur, posse esse subiectum habitus. Nam plane intelligimus, quod etsi per hypothesim impossibilem deesset animo voluntas: intellectus posset adhuc acquirere habitus scientiarum, si frequenter ab obiectis eiusdem speciei opportune determinaretur: sic enim promptitudinem et facilitatem assequeretur ad actus qui ea obiecta respiciunt. Sane voluntas id solum praestat, ut intellectum applicet ad agendum: haec autem applicatio ab ipsis obiectis opportune intellectum determinantibus obtineri potest.

Constat f) determinationem, qua per habitum facultas affici dicitur, non eam esse, quae impediatur determinationes alias eiusdem rationis ad alios actus generatim; sed solum ad actus aliquo modo prioribus oppositos: ita habitus virtutis impedit habitum vitii sibi oppositi; non vero habitus vel omnium ceterarum virtutum: et habitus scientiae impedit habitum vel dispositionem apprehendendi confuse, sine methodo, cum erroribus res illius scientiae, non vero ceteras scientias.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Duo dicimus esse quae requiruntur, ut habitus esse possit; alterum ut conditio, alterum ut causa. Conditio est capacitas sive indifferentia agentis ad exercendos actus sibi ipsis aliquo modo oppositos: causa sufficiens est operatio immanens. Ratio prioris est, quia habitus est determinatio quaedam facultatis ad aliquid prae alio quod pariter facultas possit, ita ut per hanc determinationem inclinatio et ἐνεργεια facultatis augeatur erga id, ad quod est habitus, et minuatur erga oppositum; dum eadem manet erga alia non opposita. Atqui id postulat indifferentiam facultatis ad plura opposita; nam hoc tantum pacto

1° haberi potest determinatio ad unum ex pluribus, quae propria est habituum; 2° fieri potest ut ἐνεργεῖα facultatis, quae ad plura se poterat porrigere, erga unum collecta sit maior.

Diximus indifferentiam ad actus *aliquo modo sibi oppositos*: quia tantum quoad istos haberi potest ea determinatio ad unum ex pluribus, quae asseritur habitui; ut nempe ad illud unum magis flectatur facultas quam ad alia. Nam ut iam monuimus, quoad actus qui sint tantum diversi, possunt simul esse omnes eorum habitus in facultate, paresque virtute; quorum ideirco a singulis non determinatur facultas magis quam ab aliis. Quare in hoc sensu accipimus doctrinam S. Thomae I. II. q. XLIX. a. 4° qui tria requirit ut possit esse habitus; nempe 1° ut id, quod per habitum disponitur, sit alterum ab eo, in quod disponitur, et sic sit in potentia ad ipsum: quod in quavis facultate creata locum habet. Hanc primam conditionem nos non memoravimus, quia necessario supponitur, et continetur in ea, quam primo loco indicavimus. 2° requirit Thomas ut id, quod est in potentia ad alterum, possit pluribus modis determinari, et ad diversa: 3° requirit quod « plura (haec, ut videbimus, sunt ipsi actus plures oppositi) concurrant ad disponendum subiectum ad unum eorum, ad quae est in potentia, quae diversis modis commensurari possunt: *ut sic disponatur bene vel male ad formam vel ad operationem* ». Indifferentia est igitur ad eas determinationes, quibus subiectum disponatur *bene vel male*, h. e. ad opposita: ergo.

Ratio alterius requisiti est; quia sola facultas agens actione immanente sese modificat; ex hac vero modificatione, praesertim si repetita sit, determinatio quaedam consequitur facultatis ad illud idem quod prius egit. Nam ipse actus immanens est determinatio quaedam actualis facultatis ad certum agendi modum: qua determinatione indifferentia facultatis ad utrumque oppositum minuitur: atque ita efficitur, ut facultas existat magis ad unum quam ad alterum inclinata, seu specialis dispositio in ea existat ad idem genus actionis quod patratum est. Haec vero determi-

natio effecta ab actu, seu dispositio est id quod dicitur habitus.

Nota nullam aliam causam habitus operativi naturalis a nobis cognosci inter causas naturales. Liqueat autem Deum posse immediate, sine praeventibus actibus, eam dispositionem in facultate gignere; idque posse Deum agendo ut auctorem naturae.

Porro determinatio haec facultatis non est ulla necessitas agendi imposita facultati: sed est promptitudo et facilitas agendi aliquid maior quam quae a natura insit. Nam primo constat posse nos praeter et contra habitus agere. Deinde habitus non est determinatio indifferentiae illius, secundum quam facultas expedita ad agendum potest idem velle et nolle; etenim habitus etiam in facultate non libera reperitur: sed est determinatio illius indifferentiae, secundum quam facultas, in potentia existens, non est magis disposita seu praeparata ad hoc quam ad illud, quamvis utrumque simpliciter possit. Quare ea determinatio nequit esse aliud quam specialis quaedam promptitudo et facilitas ad agendum, quae prius a natura non habebatur.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Tandem affirmamus necesse non esse ut habitus naturalis per actus acquisitus, sit qualitas quaedam realiter distincta a facultate, cui inest. Ratio est, quia promptitudo et facilitas agendi ita est propria facultatis, ut ipsa sit identica illi rei quae est prompta et expedita ad agendum. Sane ipsa facultas in recto, non aliquod compositum ex ea et alia quadam re, dicitur esse prompta et facilis ad agendum. Habitus ergo distinctus eo tantum spectaret ut huiusmodi realem modum promptitudinis et facilitatis inderet facultati (cf. quae diximus Th. XVII 2° b), et hic modus esset id quod vocamus habitum; atqui alia causa istud idem praestare potest, nimirum actus praecedentes sunt talis causa, ut vidimus: ergo.

Scholion. Habitus contingentes, qui operativi non sunt, et a natura insunt, ut sanitas, pulcritudo, non sunt aliud realiter praeter certam dispositionem et harmoniam partium. Idem dicendum de quibusdam viribus contingentibus,